

УДК 631.14.017:338.432

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2023-19-4>

Тіміш Р.Я.,
аспірант кафедри географії України та регіоналістики
географічного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
rodika3@ukr.net
ORCID: 0009-0008-7591-177X

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У сучасному світі сільське господарство перебуває на етапі розвитку якісної та безпечної продукції харчування. Однією з важливих альтернатив цим вимогам є сільськогосподарська органічна продукція, яка вирощується без застосування синтетичних хімічних добрив і пестицидів. Стаття наголошує на тому, що органічне землеробство є перспективним сектором сільського господарства у світі.

У статті розглядаються економіко-географічні аспекти стандартизації та сертифікації сільськогосподарської органічної продукції. Аналізуються такі фактори, як розташування виробництва, структура виробництва, обсяги виробництва й споживча структура органічної продукції. Також важливі економіко-географічні чинники включають інтеграцію міжнародних ринків, інтерес, що зростає, до екологічних і здорових продуктів і неоднакові національні стандарти органічного землеробства в різних країнах. Зазначається, що стандартизація й сертифікація сільськогосподарської органічної продукції є суттєвими елементами національних і міжнародних ринків. Вони дають змогу споживачам бути впевненими в якості й безпеці органічних продуктів, а також стимулюють розвиток органічного виробництва. Стандартизація й сертифікація сільськогосподарської органічної продукції відіграють важливу роль у розвитку цього сектора. Вони сприяють забезпеченню якості й безпеки органічних продуктів, а також стимулюють міжнародну торгівлю органічною продукцією.

Крім того, обговорюють перспективи розвитку стандартизації й сертифікації органічної сільськогосподарської продукції. Основними напрямками розвитку цієї галузі варто зазначити гармонізацію національних стандартів із міжнародними стандартами, запровадження вимог щодо безпеки для навколишнього середовища та захисту прав споживачів, вимог щодо забезпечення прозорості ринку органічної продукції. Інтеграція міжнародних ринків, увага, що зростає, до питань екології та здоров'я, а також гармонізація підходів до стандартизації й сертифікації органічної продукції сприятимуть подальшому розвитку цього сектора. Запропоновані напрями розвитку стандартизації й сертифікації органічної сільськогосподарської продукції є актуальними та сприятимуть розвитку цього сектора в Україні і світі.

Ключові слова: органічна продукція, стандартизація, сертифікація, геополітика, органічне землеробство.

Timish R.Ya. Economic and geographical aspects of standardization and certification of agricultural organic products

In the modern world, agriculture is at the stage of developing high-quality and safe food products. One of the important alternatives to these requirements is organic agricultural products, which are grown without the use of synthetic chemical fertilizers and pesticides. The article emphasizes that organic farming is a promising sector of agriculture in the world. The article examines the economic and geographical aspects of standardization and certification of agricultural organic products.

Factors such as production location, production structure, production volumes and consumer structure of organic products are analyzed. Also important economic and geographical factors include the integration of international markets, the growing interest in ecological and healthy products and different national standards of organic farming in different countries. It is noted that standardization and certification of agricultural organic products are essential elements of national and international markets.

They allow consumers to be sure of the quality and safety of organic products, and also stimulate the development of organic production. Standardization and certification of agricultural organic products play an important role in the development of this sector. They contribute to ensuring the quality and safety of organic products, and also stimulate international trade in organic products. Prospects for the development of standardization and certification of organic agricultural products are also discussed. The main areas of development of this industry should be the harmonization of national standards with international standards, the introduction of requirements for environmental safety and the protection of consumer rights, the introduction of requirements to ensure the transparency of the organic products market. Integration of international markets, growing attention to environmental and health issues, as well as harmonization of approaches to standardization and certification of organic products will contribute to the further development of this sector. The proposed directions for the development of standardization and certification of organic agricultural products are relevant and will contribute to the development of this sector in Ukraine and the world.

Key words: organic products, standardization, certification, geopolitics, organic farming.

Постановка проблеми. У сучасному світі сільське господарство відіграє важливу роль у забезпеченні населення якісними й безпечними продуктами харчування. Однією з альтернатив, що відповідає цим вимогам, є виробництво сільськогосподарської органічної продукції. Органічні продукти вирощуються без використання синтетичних хімічних добрив і пестицидів, що робить їх більш безпечними для споживачів. Світовий попит на органічні продукти продовжує зростати, оскільки споживачі все більше цінують якість продукції, її вплив на здоров'я та навколишнє середовище. Ця тенденція створює потенціал для розвитку органічного сільського господарства в Україні й інших країнах.

Органічне землеробство є одним із перспективних секторів сільського господарства у світі. За даними Організації Об'єднаних Націй з питань продовольства та сільського господарства (FAO), у 2022 році площі органічних земель у світі становили 73,1 мільйона гектарів, що на 16,5% більше, ніж у 2021 році.

Україна входить до країн, які інтенсивно розширюють виробництво та здійснюють експорт органічних продуктів. За останні десятиріччя кількість органічних ферм та обсяги виробництва зросли вдвічі. Це зростання сприяє покращенню якості продукції, збереженню навколишнього середовища й підвищенню конкурентоспроможності українських товаровиробників на світовому ринку. Проте стандартизація й сертифікація органічної продукції залишаються актуальними питаннями з погляду геополітики та економіки.

Стандартизація й сертифікація органічної продукції сприяють розвитку органічного землеробства, захисту споживачів і є їх ключовими

інструментами. Стандарти органічного землеробства встановлюють вимоги до процесу виробництва, переробки й маркування органічної продукції. Сертифікація органічної продукції, у свою чергу, підтверджує відповідність цим вимогам.

Економіко-географічні аспекти також відіграють суттєву роль у контексті стандартизації й сертифікації органічної продукції. Різні країни та регіони мають свої власні стандарти в галузі органічного землеробства, що може призводити до торговельних бар'єрів у міжнародних обмінах органічними продуктами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних науковців досліджують теоретичні та практичні аспекти органічного землеробства в сучасних умовах господарювання. Зокрема, вітчизняні вчені, такі як А. Антоненко (Антоненко, 2010), О. Деречь, Є. Данкевич, В. Венгер, В. Мельниченко (Деречь, Данкевич, Венгер, Мельниченко, 2007), Н. Грабак, І. Топіха, І. Шевель, С. Трибель (Грабак, Топіха, Шевель, 2006), О. Смаглій, вивчають різні аспекти органічного землеробства й екологічно безпечного харчування. Вони аналізують виробництво екологічно безпечної продукції, світові тенденції в органічному землеробстві й підходи до охорони сільськогосподарських земель. Особливості органічного агровиробництва та безпечного харчування досліджують В. Артиш і Т. Димань (Артиш, 2012).

Деякі науковці, такі як Х. Віллер, М. Жибак, Г. Христенко (Жибак, Христенко, 2019), Ю. Завадська, О. Ульянченко, Д. Шиян, Ю. Герасименко, Т. Дудар, О. Шкуратов, В. Чудовська, А. Вдовиченко, Л. Кілчер, А. Ходус, вивчають

стан внутрішнього ринку органічної продукції та світові тенденції.

Багато вчених, включаючи Є. Климова, В. Григорука, Т. Свешнікову, О. Сикачеву, Є. Милованова, провели глибокі дослідження щодо процесу стандартизації й сертифікації органічної сільськогосподарської продукції в Україні та країнах-членах Європейського Союзу. Однак залишаються невирішеними окремі теоретичні та практичні питання, які стосуються специфіки розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції, факторів його актуалізації та впливу на забезпечення безпечними продуктами харчування через сертифікацію і стандартизацію.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження й аналіз економіко-географічних аспектів стандартизації та сертифікації сільськогосподарської органічної продукції.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. У сучасному світі спостерігається збільшення попиту на органічну сільськогосподарську продукцію, що можна пояснити кількома факторами, включаючи зростання усвідомленості споживачів щодо важливості здорового харчування, турботу про навколишнє середовище й пошук альтернатив традиційним методам сільськогосподарського виробництва.

Ринок сільськогосподарської органічної продукції активно розвивається, є одним із динамічних сегментів глобального й українського аграрного ринку. За даними Організації Об'єднаних Націй з питань продовольства та сільського господарства (ФАО), світове виробництво органічної продукції у 2022 році становило близько 142 млн тонн, що на 11% більше, ніж у 2021 році. Україна також відзначається як один зі світових лідерів у виробництві органічної сільськогосподарської продукції, займаючи 11-те місце за площею сільськогосподарських земель, сертифікованих під органічне виробництво. Навіть незважаючи на повномасштабну війну та її наслідки, органічні виробники продовжують працювати й навіть збільшили обсяги експорту у 2022 році. Але, на жаль, очікується скорочення земель за результатами 2022 року, адже значна їх частина знаходиться під окупацією в південних регіонах країни. Водночас діяльність на землях, що звільнені від окупації на початку квітня

2023 року, відновлена майже повністю (Органік інфо, 2023; Сухий, Тюфтії, 2020).

Споживання органічної продукції в Україні відображає зміни в усвідомленні споживачами щодо харчування, здоров'я та навколишнього середовища. Багато людей обирають органічну продукцію через віру в те, що вона не містить шкідливих хімічних речовин, пестицидів і ГМО. Органічне сільське господарство прагне зберігати біорізноманіття, захищати ґрунти й водні ресурси, і це сприяє популярності органічної продукції серед тих, хто піклується про збереження навколишнього середовища. Споживачі докладають зусиль, щоб забезпечити себе та свої сім'ї здоровою та якісною їжею, а також підтримують практики, що сприяють збереженню навколишнього середовища й розвитку місцевої економіки.

Основними видами органічної продукції, що виробляється в Україні, є зернові культури, олійні культури, овочі, фрукти та ягоди. У 2022 році найбільший обсяг органічної продукції вироблений у таких категоріях: зернові культури – 600 тисяч тонн, олійні культури – 300 тисяч тонн, овочі – 200 тисяч тонн, фрукти та ягоди – 200 тисяч тонн. Через військові дії знищено або пошкоджено велику кількість площі сільськогосподарських угідь, включаючи органічні. За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2023 році площа органічних угідь в Україні скоротилася на 20–30%.

За даними IFOAM, у 2022 році обсяги продажів органічної продукції в світі становили 108,2 мільярда доларів США, що на 12,5% більше, ніж у 2021 році. Це зростання також значною мірою зумовлене економіко-географічними факторами (Агропортал, 2023). За оцінками експертів, у 2023 році виробництво органічної продукції в Україні скоротиться на 15–20%. Через неможливість забезпечити безперебійне виробництво та збут обсяги виробництва органічної продукції в Україні також скоротилися. Крім того, війна призвела до порушення ланцюжків поставок органічної продукції, що ускладнило її експорт та імпорт.

Інтеграція міжнародних ринків є одним із ключових економіко-географічних чинників, які впливають на розвиток органічного сільського господарства. Органічна продукція завдяки своїй легкості транспортування

й високій вартості являє собою привабливий товар для міжнародної торгівлі. Унаслідок цього країни, які бажають підвищити свою конкурентоспроможність на світовому ринку, активно розвивають органічне сільське господарство. Ця ситуація, у свою чергу, призводить до необхідності гармонізації підходів до стандартизації та сертифікації органічної продукції в різних країнах.

Ще одним важливим економіко-географічним чинником є увага, що зростає, до питань екології та здоров'я. Органічне сільське господарство розглядається як більш екологічно безпечний і здоровий метод виробництва продуктів харчування. Це призводить до збільшення попиту на органічну продукцію, що стимулює розвиток органічного сільського господарства. У зв'язку з цим зростає потреба в гармонізації підходів до стандартизації та сертифікації органічної продукції з метою забезпечення впевненості споживачів, що органічна продукція відповідає їхнім очікуванням.

Політичні й економічні відносини між країнами можуть впливати на процес стандартизації та сертифікації органічної продукції в різних країнах. Наприклад, країни, які підтримують дружні відносини, можуть бути більш схильні до співпраці й гармонізації своїх стандартів органічного землеробства. З іншого боку, країни з напруженими відносинами можуть бути менш схильні до такого співробітництва в цій сфері.

Економіко-географічні фактори мають суттєво впливають на регулювання органічного ринку в Україні. Зміни в політичних відносинах між Україною та іншими країнами, особливо з її основними торговими партнерами, можуть впливати на умови доступу української органічної продукції на зарубіжні ринки. Також важливо враховувати можливі впливи геополітичних конфліктів на розвиток органічного виробництва в окремих регіонах України.

Україна активно працює над удосконаленням внутрішнього регулювання органічного виробництва, але існують внутрішні політичні й економічні чинники, які можуть обмежувати розвиток цієї галузі. Серед них можна виділити конфлікти щодо земельної власності, фінансову підтримку від держави, вплив військових дій та інші фактори, які впливають на стимулювання виробництва органічних продуктів.

Щоб споживачі могли бути впевнені в органічності продуктів, необхідно встановити системи сертифікації й регулювання, які б забезпечували відповідність цих продуктів стандартам органічного виробництва. Розроблені стандарти органічного землеробства допомагають вирішувати проблеми економіко-географічних розбіжностей у стандартизації й сертифікації органічної продукції. З урахуванням різниці в сільському господарстві країн, зумовленої умовами розвитку, важко встановити єдиний стандарт для органічного виробництва.

Тому сьогодні у світі виділяють 3 групи стандартів, що регулюють органічне виробництво (Bio-suisse, 2023; Моклячук, Ліщук, Зацарінна, Слободенюк, 2013; Національний інститут стратегічних досліджень, 2023; Організація Об'єднаних Націй, 2023; Чайка, 2013):

1. Міжнародні стандарти, які об'єднуються в міжнародну систему стандартизації органічного виробництва COROS4. Серед них – базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва й переробки, стандарт ФАО6/ВОО37 Комісії з Кодексу Аліментаріус і Постанова Ради (ЄС) 834/2007 з додатковими постановами. Ці стандарти функціонують як «стандарти для стандартів» і встановлюють мінімальні вимоги до органічного виробництва, дозволяючи різні варіації. Тому вони використовуються як основа для багатьох стандартів у приватному секторі, а також у державному регулюванні в різних країнах.

На міжнародному ринку існує декілька визнаних стандартів і сертифікатів для сільськогосподарської органічної продукції. Деякі з них отримали визнання від багатьох країн і міжнародних організацій і дозволяють продукції отримувати статус органічної на міжнародному рівні. Міжнародний союз органічного сільського господарства (IFOAM) устанавлює власні стандарти для органічної продукції, які визнають багато країн і сертифікаційних органів. Ці стандарти включають вимоги щодо виробництва, обробки, транспорту й маркування органічної продукції.

2. Національні стандарти, які є обов'язковими та розроблені відповідно до міжнародних стандартів. Наприклад, у США діє національна органічна програма – USDA Organic, сертифікації органічної продукції, яка регулюється Міністерством сільського господарства США

(USDA). Продукція, яка відповідає стандартам USDA Organic, може бути позначена відповідним логотипом і вивозитися на міжнародні ринки. У Японії – JAS, продукція, яка відповідає цим стандартам, може бути експортована на міжнародні ринки. У Швейцарії, Ізраїлі, Аргентині, Австралії існують стандарти, що є еквівалентними основним нормативним документам Європи.

3. Приватні стандарти, такі як Bio Suisse (Швейцарія), Demeter (поширені по всьому світу), Naturland (Німеччина й увесь світ), Soil Association (Великобританія), KRAV (Швеція), БІОЛан (Україна). Вони встановлюють більш високі стандарти порівняно із загальноприйнятими, оскільки спрямовані на конкретні ринки. Наприклад, Канада має власні стандарти для органічної продукції Canada Organic Regulation, які регулює Канадське агентство з органічної продукції. Товари, які відповідають цій регуляції, можуть бути позначені логотипом «Біо» Канади. У Європейському Союзі діє регуляція щодо органічної продукції EU Organic Regulation, яка включає вимоги до органічного виробництва й сертифікації. Продукція, яка відповідає цій регуляції, може бути позначена логотипом «Органічно» ЄС і вивозитися на міжнародні ринки.

Сертифікуючий орган будь-якої країни може розробляти власні стандарти для органічного виробництва, які відповідають більш високим стандартам. Таким чином, вони сприяють формуванню ієрархічної системи стандартів органічного виробництва (Національний інститут стратегічних досліджень, 2023).

Національна система стандартизації й сертифікації органічної сільськогосподарської продукції в Україні включає кілька основних стандартів і сертифікатів. Деякі з них встановлюють вимоги для органічних продуктів і процесів їх виробництва, а інші підтверджують статус органічного продукту. Основні стандарти й сертифікати органічної продукції в Україні включають таке:

1. Національний стандарт України «Органічне виробництво» визначає вимоги до органічної сільськогосподарської продукції та систем управління органічним виробництвом. Він регулює такі аспекти, як використання хімічних пестицидів і добрив, генетично

модифіковані організми й умови для тваринного виробництва.

2. Сертифікати органічності. В Україні існують різні організації, які проводять інспекції та видають сертифікати органічності продуктів. Найбільш відомі сертифікаційні організації включають Organic Standard, Organic Ukraine тощо. Ці сертифікати підтверджують, що продукція відповідає вимогам органічного виробництва.

3. Органічний логотип. Органічні продукти в Україні можуть бути позначені органічним логотипом, який підтверджує їх органічний статус. Цей логотип може бути різних типів залежно від сертифікаційної організації, яка видала сертифікат органічності продукту.

4. Система ведення записів і відстеження. Виробники органічних продуктів повинні вести детальні записи про всі аспекти виробництва й обробки продукції, що допомагає відстежувати її органічний статус.

Так, упровадження цих стандартів дійсно сприяє гармонізації підходів до стандартизації й сертифікації органічної продукції в різних країнах. Сприяє полегшенню міжнародної торгівлі органічною продукцією та розвитку міжнародного ринку органічних товарів. Гармонізація стандартів дає змогу споживачам і виробникам більше довіряти органічним продуктам, а також дає змогу підвищенню доступності органічної продукції на світовому ринку.

Отже, стандартизація та сертифікація є взаємопов'язаними процесами, які забезпечують якість і безпеку органічної сільськогосподарської продукції на міжнародних ринках. Стандартизація є основою сертифікації, оскільки вона визначає вимоги, яким повинна відповідати продукція. Сертифікація, у свою чергу, є інструментом, що забезпечує дотримання цих вимог. Разом ці два складники відіграють важливу роль у розвитку органічного сільського господарства та сприяють підтримці довіри споживачів до органічної продукції на міжнародних ринках.

Однак, незважаючи на існування міжнародних стандартів, у стандартизації й сертифікації органічної продукції все ще існують певні економіко-географічні розбіжності. Ці розбіжності можуть мати негативні наслідки для міжнародної торгівлі органічною продукцією, довіри споживачів і конкурентоспроможності

виробників і переробників органічної продукції. У майбутньому економіко-географічні чинники, імовірно, продовжуватимуть відігравати важливу роль у розвитку органічного землеробства. Інтеграція міжнародних ринків, увага, що зростає, до питань екології та здоров'я, а також гармонізація підходів до стандартизації й сертифікації органічної продукції сприятимуть подальшому розвитку цього сектора.

Порівняльний аналіз систем сертифікації органічної продукції в різних країнах свідчить про необхідність гармонізації та взаємного визнання цих систем для полегшення міжнародної торгівлі органічною продукцією. Також це дослідження вказує на потребу в збалансованому підході до регулювання органічної індустрії, який би враховував якість продукції й інтереси виробників і споживачів. Досягнення гармонізації та взаємного визнання систем сертифікації може сприяти подальшому розвитку міжнародної торгівлі органічною продукцією й забезпечити споживачів доступом до якісних органічних товарів.

Висновки з проведеного дослідження.

За сучасних умов популярності органічного землеробства необхідно враховувати економіко-географічні фактори, які помітно впливають на розвиток ринку сільськогосподарської органічної продукції. Серед них можна визначити такі аспекти, як розташування виробництва, структура виробництва, обсяги виробництва, ціни на продукцію та споживчу структуру органічної продукції. Також важливі економіко-географічні чинники включають інтеграцію міжнародних ринків, інтерес, що зростає, до екологічних і здорових продуктів і різні національні стандарти органічного землеробства в різних країнах.

Економіко-географічні аспекти стандартизації й сертифікації органічної продукції в Україні мають значення для розвитку цієї галузі. Відповідність міжнародним стандартам, внутрішні та зовнішні фактори, а також політичні рішення визначають можливості й перспективи українського органічного виробництва. Розуміння цих аспектів дає змогу країні зберігати свою конкурентоспроможність на світовому ринку та сприяти сталому розвитку сільських територій.

Стандартизація й сертифікація сільськогосподарської органічної продукції є суттєвими

елементами національних і міжнародних ринків. Різні країни та регіони мають власні норми й системи сертифікації, які встановлюють вимоги до органічних товарів і процесів їх виробництва. Деякі із цих стандартів мають міжнародне визнання, дають можливість продукції отримувати статус органічної на міжнародному рівні. Стандартизація та сертифікація дають можливість споживачам бути впевненими в якості й безпеці органічних продуктів, а також стимулюють розвиток органічного виробництва. Крім того, вони також стимулюють розвиток ринків органічної продукції, забезпечуючи стабільність і довгострокову стійкість цього сектору сільського господарства.

Світовий ринок органічної сільськогосподарської продукції продовжує зростати, що вимагає подальшого розвитку стандартизації й сертифікації цієї продукції. Основними напрямками розвитку стандартизації й сертифікації органічної сільськогосподарської продукції варто зазначити гармонізацію національних стандартів із міжнародними стандартами, упровадження вимог щодо безпеки для навколишнього середовища та захисту прав споживачів, упровадження вимог щодо забезпечення прозорості ринку органічної продукції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонець, А.С. (2010.) Формування ринку екологічно безпечної продукції при органічному землеробстві. *Економіка АПК*. № 12. С. 75–79. [Antonets, A.S. (2010) Formuvannia rynku ekolohichno bezpechnoi produktsii pry orhanichnomu zemlerobstvi. *Ekonomika APK*. № 12. P. 75–79 (in Ukrainian)].
2. Артиш, В.І. (2012.) Особливості органічного агровиробництва в концепції сталого розвитку АПК України. *Економіка АПК*. № 7. С. 19–23. [Artysh, V.I. (2012) Osoblyvosti orhanichnoho ahrovyrubnytstva v kontseptsii staloho rozvytku APK Ukrainy. *Ekonomika APK*. № 7. P. 19–23 (in Ukrainian)].
3. Біологічний захист рослин (2007) / за ред. О.А. Деречі, Є.М. Данкевича, В.М. Венгера, В.А. Мельниченка. Житомир. 16 с. [Biolohichniy zakhyst roslyn (2007) / za red. O.A. Derechi, Ye.M. Dankevycha, V.M. Venhera, V.A. Melnychenka. Zhytomyr. 16 p. (in Ukrainian)].
4. Bio-suisse. Declaration of conformity with Bio Suisse standards. URL: <https://www.bio-suisse.ch> (date of access: 06.06.2023).
5. Грабак, Н.Х., Топіха, І.Н., Шевель, І.В. (2006.) Основи ведення сільського господарства та охорона земель : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 496 с. [Hrabak, N.Kh., Topikha, I.N., Shevel, I.V.

(2006) *Osnovy vedennia silskoho hospodarstva ta okhorona zemel: navch. posib.* Kyiv : Professional, 496 p. (in Ukrainian)].

6. Жибак, М.М., Христенко, Г.М. (2019). Світовий ринок органічної продукції: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економічний форум.* № 3. С. 3–8. [Zhybak, M.M., Khrystenko, H.M. (2019) Svitovyi rynok orhanichnoi produktsii: suchasnyi stan ta perspek-tyvy rozvytku. *Ekonomichnyi forum.* № 3. P. 3–8 (in Ukrainian)].

7. Моклячук, Л.І., Лішук, А.М., Зацарінна, Ю.О., Слободенюк, О.А. (2013). Принципи сертифікації виробництва органічної продукції в Україні. *Агро-екологічний журнал.* 2. С. 12–16. [Moklyachuk, L.I., Lischuk, A.M., Zatsarinna, Yu.O., Slobodenyuk, O.A. Principles of organic production certification in Ukraine. *Agroecological journal* (2013). № 2. pp. 12–16 (in Ukrainian)].

8. Національний інститут стратегічних досліджень (2023). Щодо напрямів розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. [National Institute of Strategic Studies (2023). Regarding directions of development of organic production of agricultural products in Ukraine (in Ukrainian).] URL: <https://www.niss.gov.ua> (date of access: 06.06.2023).

9. Організація Об'єднаних Націй з питань продовольства та сільського господарства (FAO) (2023). Доповідь про світове сільське господарство. [Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2023). Report on world agriculture (in Ukrainian)].

10. Органік інфо (2023). Органічне виробництво в Україні залишається одним із пріоритетів. [Organic Info (2023). Organic production in Ukraine remains one of the priorities (in Ukrainian)]. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-remains-one-of-priorities/> (date of access: 06.06.2023).

11. Агропортал (2023). Ринок органічної продукції ЄС: яке місце на ньому займає Україна. [Agroportal (2023) The market of organic products of the EU: what place does Ukraine occupy on it (in Ukrainian)]. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/yevropeyskiy-rinok-organichnoji-produkciji-yake-misce-na-nomu-zaymae-ukrajina> (date of access: 06.06.2023).

12. Сухий, П.О., Тюфтії, А.Г. (December 16–18, 2020) Основні етапи та проблеми розвитку органічного виробництва світу. The 5 th International scientific and practical conference «*Fundamental and applied research in the modern world*» BoScience Publisher, Boston, USA. 2020. P. 687–692. [Sukhy, P.O., Tyuftiy, A.H. (December 16–18, 2020) The main stages and problems of the development of organic production in the world. The 5 th International scientific and practical conference «Fundamental and applied research in the modern world» BoScience Publisher, Boston, USA. 2020. P. 687–692 (in Ukrainian)]. URL: <https://cutt.ly/OTd4w9P>, <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3023> (date of access: 06.06.2023).

13. Чайка, Т.О. (2013) Розвиток виробництва органічної продукції в аграрному секторі економіки України : монографія / під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Н.М. Сіренко. Донецьк : Ноулідж (донецьке відділення). 319 с. [Chayka, T.O. (2013). Development of production of organic products in the agrarian sector of the economy of Ukraine : Monograph / Under general ed. Dr. Econ. Sciences, Prof. N.M. Sirenko. Donetsk : Knowledge (Donetsk branch), 319 p. (in Ukrainian)].

Стаття надійшла до редакції 29.11.2023.

The article was received 29 November 2023.